

Megjelenik a Társalkodóval minden héten kétszer: t. i. vasárnap és csütörtökön. Előfizetheti helyben a szerkesztő és kiadó tulajdonosnál uri utca 453dik sz. alatti Trattner-Károlyi ház első emeletében, egybűt pedig minden királyi posta-hivatalnál. Az ausztriai birodalomba vagy külföldi tartományokba kívántató példányok iránt csupán a bécsi cs. főpostahivatal utján történhetik a megrendelés. Az Ertesítőben mindenféle hirdetésny fölvetetik és pontosan és jutányosan közöltetik.

FOGLALAT. Magyar- és Erdélyország. Kinevezés és előléptetés; névváltoztatás; új postavonal iránti intézkedés; dunatiszai csatornára vonatkozó értesítés; Összeállítások a hon legközelebb teendői körül V. Fáy Andrásról; Komoly szózat a dunatiszai csatorna ügyében; horvátországi tartománygyűlés; gyár-alapító társaság közgyűlése; budapesti napló.

Spanyolország. (Közhivatalok betöltése körüli eljárás; Diego Leon emléke; követségváltás; vámtörvények.)

Franciaország. (Kereskedelmi szerződés kicserélése China és Franciaország részéről; Orleans hg. lovagszobra Algiában; Odilon Barrot corsikai utazása.)

Értesítő

Magyar- és Erdélyország.

Öcs. s. ap. kir. Főls. a királyi ügyek igazgatójává Eötvös József eddigi aligazgatót kinevezni és Paplavicz Endre kir. táblai hites jegyző vezetéknévénél Zárnokir-ra változtatását kegy. megengedni méltóztatott.

A magyar kir. udv. Kancelláriájánál Marovszky József és Moravchik József Frigyes Lajos gyakoronokok udv. járulnokokká és hites jegyzőkké lőnek kinevezve.

(A dunatiszai csatorna tárgyában.) Feynje H. F., hollandiai kir. fővizmérnök, ki már hazájában vizmérnöki tudományának tetteleg több jeles próbáit adá, a dunatiszai csatorna vállalatát előmozdító választvány kivására és Wodjüner S. ur közbenjárása után oct. 30-án ide megérkezett és nyomban folytatá útját a kérdéses dunatiszai csatorna-vonalnak és Beszédes József vizmérnök ur tervének megvizsgálására; minél fogva ezen, már harmadik nagytekintélyű és practicus vizmérnök eljárásából remélhető: hogy ezen csatorna tárgya és az előadott nehézségek rövid idő múlva végkép el fognak dönteni. Pest, nov. 1én 1845.

A nm. magy. kir. Helytartótanács 1842. év october 25-én és 1845. év april. 29-kén 39,556 és 15,519 szk alatt kelt intézvénye szerint a buda-nagyszombeni postajárás gyorsítása tekintetéből f. é. auguszt. 1-től Arad és Dobrán keresztül Nagyszomben felé egy új, hetenként kétszeri lovas postajárás tételét fogadta és Pauli, Odvas, Kapruca, Soborsin és Zám helységeiben valóóságos postaállomások, Radnán pedig egy önálló levélszedőség állított fel.

Összeállítások a hon legközelebb teendői körül. V. Lássuk most már közelebbről üdvöit egy nagyobb szerű országos kölcsönnek, egyszerűs mind parallelát (egyenvonal) is huzva, közte és apró szerű országos ajánlatink között.

Iör Míg az aprónkénti 3-4 évre szorított ajánlatok csak kezdésre elegendők, de bevégzésre, mint eddigi példánk mutatják, nem, egy egyszerű kölcsön teljesen kielégíti jelen szükséginket és megszerezvén számunkra mindennemű haladásunk első eszközeit, képes azok czél szerű felhasználása által valahára kellő forgásba hozni azok gépeit. Az egyszerű egyetemes befektetések bővebb és általánosabb visszaarasztaai évenként mindinkább megkönnyítendik a kamat és törlesztés teherviselését; mert ezen kölcsön teherviselése hasonlít egy élelemszerekkel megrakott utiszekérhez, mely az utazás naponkénti fogyasztásaival mindinkább könnyebbül. Sőt ezt már az első pár évben is szembe tünő arányban eszközlik, miután a subsidium teherviselésének csak a mostani szűk pénzforgalomból kellene kieléni; ellenben a nagyszerű kölcsön teherviselését már sokszorozott pénzforgalom fogná hordozni. A hitelintézet nagyszerű alapítást nyerhetvén, ennek és a növekedett pénzforgalom által esőkentendő kamatlábnak segítségével, honi eladósultaink könnyebben menekülhetnének mind bel- mind külföldi hitelezőiktől, a mezei gazdaság az uzsorától s kellő felszereltetés hiányától.

2or Az országos kölcsön a köztelherviselés elvét nemcsak nem zárja ki, de ha jelenben az általa életbe nem léptethetnék, jövődőrre hatalmasan előkészíti azt, sőt annak mintegy közvetítőjeül tekinthetik. Valljuk meg, hogy mi ellenzék, kissé tesszünk magunknak a köztelherviseléssel coquetirozásban. Szent a buzgalom, mert a hazának csak köztelherviselésben feketik jövődőrje; de ne tagadjuk, hogy mindaddig, míg mi kiváltságosak, az adózónak hadi és házi pénztári terheit, ingyen munkáit sat. meg nem osztjuk, míg öt alkotványos némelly jogokban nem részesítjük, addig bármit tegyünk az országos kincstár ügyében, jelenleg csak lépcsőt fogunk felállítani a köztelherviselésre; addig az adózóval egy olly terhet, mellyet eddig nem viselt, elv ked-

veért közösen vinni akarni, nem egyéb illúzió; sőt több némi igaztalanság is tőlünk kiváltságosaktul, kik helyett századok óta visel minden közterhet az adózó, kívánni, hogy egyedül magunk édesgetéseért reá, ki maga a diéta elismerése szerint is alig képes viselni eddigi terheit is, új szokatlan terhet rójunk a nélkül, hogy a régieket vele megoszszuk, vagy azokat vállain érezhetőleg megkönnyítsük. Lelkiismeretes dolog ez uraim, s nem elvjátékra való. Tekintsük csak adózónk sorsát közelebbről s egy kis számításal. Ha multat mellözve nem utánszámítok is Csongrád volt lelkes követélev, ki adatokból vété össze, hogy adózó népünk 1790 óta mintegy 10 millió hold földjétől 366 milliót fizetett, míg mi kiváltságosok, kik mintegy három annyi holdföldet bírnak, nem többet 68 millió subsidiumnal; ha egyedül a jelent veszem is fel, bizonyos az, hogy adózónk urbéri földjének 1/3 része, a kilenced és tized kiszolgáltatásánál fogva nem övé, sőt kevesebb mint övé, mert saját magvát, munkáját adja hozzá s természet még befuvarozni is köteles; bizonyos az, hogy mintán az egész telkes urának 52, vármegyének 12, helységnek papnak legalább 6, hosszú-fa-élelmézési s más fuvarokban legalább 5 napot szolgál, 3 napot vadász, egy évben pedig 52 vasárnap s mintegy 15 ünnep van, már az esztendőből 145 nap ismét nem övé; és mégis földjének megmaradt 1/3 részéből és alig feléből az év napjainak — mert előfogat, esőzés, tél is vesznek el tőle napokat — fizet hadi, házi adót, élelmézést, füstpénzt, stólat, papot, iskola-tanítót, harangozót, csöszöket, tartja csaknem ingyen az átmenő katonaságot sat. Illy nyomasztások mellett esdálhatjuk é, ha magtárak hiányában egy évi szűk termés, vagy legkisebb véletlen csapás öt éhenhalásra juttatja? Elviselhetjük é lelkünkön, hogy reá, könnyítésg, bármi üdves jövőért vagy elvért, mi neki csekély neveltetése mellett, hogy Shakspearrel szóljak, caviár, új teherviselést rójunk csak azért, hogy minmagunkat gyermeki ámitgatásokkal szoktassuk ahoz, mi rég kötelességünk fogott volna lenni? Elvekkél, urak, bajos kiengesztelni a napnak életét! Ne feledjük azt is, hogy most újra az adózó készpénz-adóját, több mint 1/3 részszel készülnék nevelni az élelmézés megváltása által. Igaz hogy e terhet más alakban viselte addig is; de az új alak egy idősg szokatlan s penztelenségünkben nem épen könnyítő leendő, mert nem kell felednünk, hogy a csekély pénzforgalom mindig azon osztályt nyomja leginkább, mellynek kereset-módja kevés és mégis aránylag fizetni-valója sok. — Azonban a köztelherviselési elv már ki volt mondva mult diétán, sőt ki már 1729ben, de életbe léptetve is immár a budapesti lánchidnál és rendkívüli esetekben a közmunkák szabályoztatásánál. Ezek azonban az indirect adónak viselik némi szinét, miért is nem fognak olly bántólag hatni az adózó kedélyére, ki efféle terheket úgy is viselt s most teherviselő társat nyert maga mellé. De a direct terherovás más természetű. Vegyük a hazát és életet úgy, a mint van. A hazának két közvéleménye van, tudniillik a képezett intelligentiáé és nemképezett köznépeé, melly utóbbinak osztályába, szép, mondhatnám nagyobb része esik még kiváltságosinknak is. E két közvélemény közt nálunk tetemesb a különbség mint bárhol másutt; mert népnevelésre eddig a haza keveset fordított. Míg a képezett intelligentiá közt nem kevés férfiat bírnak, kik díszet fognának lenni Európa bármellyik országának, nemképezett köznépünk alig bír tovább terjengni eszmével, ötérzékenél. Már hinni akarom, hogy a képezett intelligentiá közvéleményét megnyerhetni a köztelherviselésnek, ha azt nemcsak historiai adatokkal ostromolgatjuk, mi nemzeti életben mindenkor sikertelen munka; mert nincsen megállapodási pont azokban s a historiai adatok hideg elsorolásaik ellen forrón és gyözőleg küzd a birtokban-létel s az önzés; melly makacsul menti adómentességi birtokát azzal, hogy nemzetek különféle phásison mennek keresztül, idő forgalma szüli azoknál a jogot; miért adná ki kezéből, míg húzni bírhatja birtokát, mostohább vagy legalább bizonytalan jövőért? Morzsányi érdek kötbőb mint hegynyi igazság; nemcsak historiai adatokkal

ostromolgatjuk, mondom, hanem önfegyverével küzdünk önzés ellenében s mutogatjuk: miként Európa mivel nemzetei körében, kik mindnyáján haladásuk alapjául köztelherviselést tűztek ki, kaszti adómentességünk sokáig nem állhat fen s makacs ellenszégülés által veszélyes katastrophát idézhet elő; miként, míg hazánkban a földnek csak 1/3 része s népességnek legnagyobb osztyála visel csak terhet, sem általános jólétre nem virulhat fel a hon, sem vallás és nyelv által is eléggé megszakadozott állapotjában érdek-egységre nem juthat, s így mind kül ellenség ellenében, mind belviszonyai irányában erőtlen raggatott test maradván, független önállását fen nem tarthatja s hódításnak vagy korlátlan hatalomnak esik martalécul; miként a köztelherviselés soha sem követel aránylag annyit, mint a mennyit visszaaraszta s így mi magunknak minmagunkért áldozunk általa sat. Illy s több hasonló fejtegetéssel hinni akarom, boldogulni fogunk az intelligentiá közvéleményével; de miként fogunk boldogulhatni a másik közvéleményvel? egy részről soha még közterhet nem viselt s ebben alkotványt és üdvet keresett, más részről azzal szinte az alányomásig megterhelt vállak közvéleményével? Vagy ne gondoljunk ezel? s állítsuk koczkatvetéses kísérletre ki hazánk sorsát? Ne csalódjunk; ezek ellenében életből merített fogható indokok kellenek. Tudniillik a kiváltságtalant az bekítendi ki s alkotvány közérdeke iránt az birandja rokonszenvre, ha látja, hogy a kiváltságos is tesz érte valamit, minek ő is korán veszi hasznát, s nem csupán here a hon köpűjében; a kiváltságos pedig az által fog simulni a köztelherviseléshez, ha fokozatos hozzászoktatás által elveszti ez elleni borzadályát, mi annál bizonyosabban történik meg, ha olly teherviselésre biratik legelsőben is, mi maga magát könnyíti meg, és korán bőven visszaaraszta azt, mit kizsarolt. Innen megvallom, jelenleg még a kiváltságosok köztelherviselésére nézve szükségesnek látok egy olly közvetítőt, millyen egy országos nagyszerű kölcsön, nemcsak huzamosága által a szados borzadály legyőzésére, de szaporított pénzforgalom és keresetmód által a fizethetés könnyítésére is. Mert csak így lehet reményem egy belső önerőből kifejlendő jövődőröz s azon érdekességét szülv kedvhez, hajlamhoz, s annak biztos alapot adhat. Mit érnék azzal, ha 3-4 évre köztelherviseléssel kiprészelnénk is néhány milliónyi subsidiumot a kiváltságosaktul? Lehetne é reményünk, hogy ez idő elteltével a néhány millióval szegényebbé lett kiváltságos, ki illy rövid idő alatt a részletes apró befektetéseknek majd semmi visszaaraszta sem érezhető maga körül, szívesen fog ismét ajánlkozni további köztelherviselésre? Bizonyosan nem; mert minden részleges befektetés, legalább is fél sikeresztés! Süssük erre közelebbről lámpánkat. Mintán a legközelebbi bécsi pénzerisis, váltótörvény, statuspapirok sat. szép részét kiszivárogtatták pénzforgalmunknak, ezt jelenleg alig tehetjük többre 16 milliónál, minek csak csekélyebb része esik a természetre. Ebből az adózó nép évenként befizet hadi adó és hadfogadási pénzü 4,465,000 ftot, 1,000,000 élelmézési váltásagul; az orsz. kincstári ajánlat tesz 2,585,000 frtot; ennek öszveírása, kivétele, beszedése, évenkénti rectificatio stb. közel kerülne 3-400,000 frtba; ezeken kívül az országgyűlési költség közel fél millióba, a diéta magán-költségeit nem számítva. Ime már csak ezekre is el-fizetik a hon lakosi több mint felét a jelen pénzforgalomnak. Vegyük ezekhez a házi adót, s azt, mit külföldnek magány-kölcsönök kamatai fejében kifizetünk, s látni fogjuk, hábár más oldalról pótolatik is pénzforgalmunk, milly súlyos leendne olly subsidium teherviselése, mellynek csak jelen pénzszegegy-ségünkben kellene kieléni s mellynek visszaaraszta-sára egy hamar nem számithatunk. Feledhetjük é, hogy pénzforgalmunkból alig jut népességünk egy-egy fejére egy pár forint s hogy fő és alnemességünk e három osztályra osztathatjuk: elsőbe állithatjuk azokat, kiknek sok lombikról csepeg valami kevés; másodikba, kiknek soha sincs pénzök; és harmadikba, kiknek kevesebb van semminél?

Mindezen okokból teljes köztelherviselésig azt ohajtom, hogy a' nagyszerű orsz. kölcsönét, vagy bármely más teherviselését egy országos kincstárnak egyedül a' kiváltságos vigye, 's csak azon esetben kivánnám azt az adózóval némi részben megosztatni, ha előbb az ő házi adója némely rovatait cserében mi kiváltságosak is megosztanók, vagy teszem: a' katonai élelmezés megváltási egy millióját, mi ugy is inkábbára a' mi gondatlanságunk miatt veszett nyakán, az országos kincstári kölcsön vagy ajánlat idejére átvállalnók. Ha a' historiai igazságot tekintjük, miután a' honvédelem hajdan per excellentiam a' kiváltságosak kötelessége vala, 's ez 1715ben más alakba öntetett, nem volna nehéz kimutatni, hogy ezen átvállalás kevesebb fogna lenni az igazságnál. De ha ezt nem tesszük is, vannak a' házi adónak olly rovatai, miknek egyedül adózó általi viselése valóban égre kiált. Ilyen:

a) a' megyei rabtartás. Akár azt tekintjük, hogy a' megyei rabok egy részét kiváltságosak teszik, akár hogy a' népet neveltetni azon kiváltságos osztályoknak áll köteleességökben, kik fölötté gyámkodást követelnek 's kiknek birtokában van a' törvényhozási képviselő, részint igazságosnak részint méltányosnak mondhatók a' rabtartás elvállalását.

b) A' sedriai diurnumok vagy állandó sedriális bírák fizetései szinten osztályba eshetnének. Mert miután a' polgári törvényszékek pereinek nagy részét nemesi és urbéri perek teszik, a' büntető törvényszékeket szép részben nemesi rabok foglalkodtatják, a' megyei tisztviselőket pedig már is az adózó nép fizeti: soknál is több, hogy még a' táblabírák is adózó pénznek mondjanak igazságot nemes társaiknak és azon jobbágnak, ki a' megye minden terhét viseli.

c) A' diétai költség állandó elvállalása szinte ide tartoznék. Mert hogy törvényét is megfizesse az adózó, mellynek hozatalára képviselete, sőt még petitioja sincs, nem fér meg az igazsággal.

d) Miután a' közmunkákat szabályzó 1844: 9. t. cz. tulajdonképen mit sem vett e' részben le az adózó terheiből, hanem csak ittott az azokkali visszaélést korlátozta, miután a' kiváltságos jobb marhájjával több termést és árucikket vitet a' közutakon mint az adózó: igen igazságos hogy mind az, mi utaknál, hidaknál, töltéseknél pénzbe kerül, az országos kincstár költségeire utasítsassék.

Ily könnyítések után ám viselje az adózó is velünk közösen az országos kincstár terheit; azonban ez esetben is félreértések kikerülése végett azt ohajtanám, hogy az orsz. kincstár terhe ne külön kivételben rovassek rá, hanem csak egyik rovatát tegye házi adójának. A' házi adó arányosságára nézve kívánatos lenne a' megyék arányos felosztása is.

3or A' hitelintézet, melly hazánk földmívelő iparának olly mulhatlan kelleke, csak nagyobbserű idegen kölcsön által léptethetik valódi jótékonyágában életbe. Mindenek előtt 200 ezer pengő ftnyialapító tőke egy országos hitelintézet munkálatára, kivált ha, mint illik, feladatai közé soroljuk az eladósulások felmentését is, kevés; 's e' miatt egyszerre már a' megkezdésnél hitellevelek hitelére szorolni kissé kísérletes dolog. De nézetem szerint nem is épen gazdaságos azon kezelés, mit a' mult országgyűlés kidolgozott. Ugyanis a' hitellevelek vásárlására a' honi csekély forgalmi pénzeket édesgetni elő nem jó tactica. Ezek ugy is, mihelyt legkisebbé nyiladoznak a' szorgalomnak most bedugult forrásai, elő fognak omlani, 's honi szorgalom ágaiba fektettni, 's így azok különben is miénk maradván, hitellevelek megvásárlásai által bennök mit sem nyerünk, mert pénzforgalmat nem nevelnek. Azonban honi kevés tőkepénzesekre keveset is számíthatunk e' részben; mert ezek 5 percentnél több kamatot kaphatnak pénzellen országunkban 's 36 1/2 évig nehezen fognak nélkülözhetni tőkésiket. Tehát a' hitellevelek vásárlására 's elfogadására, mint ezt a' diéta maga is érezte 's rendelkezett is iránta, csakugyan nagyobbára külföldet használandjuk. Ugy de a' hitellevelektől 5% kamat fogna fizettetni az intézet által. Mire való illy vesztegetés, midőn nagy öszvegben szinte az ország jótállása mellett 3-3 1/2 percentre is kapunk pénzt, a' mennyi csak kell? Ha azt akarjuk, hogy hitelintézetünk maga feladatának teljesen megfeleljen, az kisszerű és fillérekből raggatott nem lehet. És mi ezen feladat? A' földmívelés iparát nyügeiből, sülyedéseiből kiemelni, 's azt maga kellő arányába helyezni vissza. De kérdem: egyedül az sülyesztette e' hazánkban a' földbirtokos-osztályt alá, hogy magát felszerelni nem bírta, vagy ez, vagy ezenkívül

főképen az, hogy fölig el van adósulva, még pedig nagy részben a' külföld irányában? Tekintsünk szét megyeink földbirtokosai közt, hányadikáról mernék felelni, hogy positive vagy legalább adósság-mentesen áll? Míg tehát az eladósulásból ki nem mentjük földmívelési iparunkat, addig más egyéb országos segélyünk reá nézve csak olyan, mintha nátháját gyógyítanók annak, kinek torka véres. De ezen kiemelésre sok olesó pénz szükséges. Már pedig a' hon olesón nem adhatja ki hitelintézete által azt, mi magának is drágábban van, sőt még regie- és tartaléktőke költségeiül járulékokat is kénytelen ragasztani a' nem olesó kamat mellé.

4er Egy nagyszerű kölcsön egyszerre rugót 's éberséget fogna a' szorgalom minden fajainak adni, 's tetemesen megszorítaná köznépnök számára is a' kereset-módokat, mit én nem kis nyereségnek tekintek. Lám most az aránytalanul, portadica-számra, 's nem kereset-hiányt tekintve felosztatni szokott só-fuvar is, kereset-módok hiányában, milly kapós adózó népnökél! 's milly kellemetlenül hatott némely helységinkre az előfogatok megszüntetése, sőt gőzhajók áldásos létrehozása is! Arva és Szepes megyéket az idén, 's majd minden harmadik évben egyegy megyénket nem a' kereset-hiány juttatja é éhenhalásra? Nincs e' ezer példa előttünk, hogy ipar kiegyenlíteni képes a' föld mostohaságát? 'S hogy ne bírna ezt eszközölni olly vidékeken, mikén ember, fa, folyó 's patak elég? Nem bizonyítják e' legközelebb a' középponti vasuti munkálatok is, a' mikre odatolult népből ezreket kelle visszautasítgatni, mert szerszámot nem bírának immár adni kezébe, hogy ipar szerfölött szűkek nálunk a' köznépi keresetforrásai? 'S mit fogna használni, kereset-források felnyitása nélkül, maga az urbéri váltság is, ha a' jobbágy, megváltott napjait keresetre használni nem bírhatná? És miután egy nemzetre nézve szorgalom az alap-erény, melly a' többit szüli, kételkedhetünk e' abban, hogy az honunkban is, a' jóllét forrásainak általános megnyitásával, megszülelndi az elégtelést, helyreállitandja a' sülyedt kegyeletet, edzendü a' nemzeti jellemet, érdekegységet, önbizalmat, erőt, 's majdan az ezekből eredő nemzeti dicsőség és nagyság büszkeséget öntend még azon önző keblekre is, mik jelenleg köztünk idegen nemzetiséget bálványoznak 's hazánkat egyedül élelmi tanyának tekintik?

5ör. Míg osztályozás, kivétel, behajtás, kezelés, ugyanazon vajudással járnak minden köztelherviselésnél, mit a' kiváltságos osztály bármil alakban el fogna vállalni — mert hiszen aránytalanul 's biztosítás nélkül önkényes zsarolásra csak egy pár milliót sem kívánunk odadobni — a' mirefordítás kérdésére nézve sokkal tágasabb téren mozoghatunk a' nagyobbserű kölcsönél, min minden első eszköz és sürgetésű szükséginkkel kívánatinkkal megfőrünk, mint apró részleges subsidiumi elforgácslásoknál, miknek szük terén az érdekek erősebben sürölódnak egymáshoz 's particularismus és véletlenség addig szemelvényezgetnek, míg végre is kijátszák az egytetemes felfogást és érdeket. 'S milly sikeresítő elforgácslások kerülnek ki ezen szük térről! Például: mult diéta megállapodása szerint: minden magyar folyó szabályoztatására, csak 3 évre, évenként 1 millió, népnevelésre 100 ezer, gazdasági biztosságra, mire a' kért egy millió sem fogott volna lenni sok, százezer forintnak kamatja! 'S mennyi első eszköznek mellözése, mik nélkül haladási gépnök döcögögni fogismét folyvást, miként döcögött eddig! — És nem lényeges és életbevágó előnye-e' az a' nagyszerű kölcsönnek, hogy teljes törlesztésig és sikerig, csak egy sz er van megajánlásával vajudás, míg más subsidiummal minden 3 évben ujra felzajlik a' csata? 'S mi kevés biztosságot nyújthat ez jövődöre a' siker felől, bizonyítják nemesak számos felalaptásu intézetink, hanem legközelebb a' mult diétán Mnzemunka dolog, melly 1807, 1808 és 1836-ban milly hévvel pártoltatott, 's most a' tanácskozás első napján a' kerületi ülésben, mondhatni, némi gunynyal bukott meg. Sőt, mint már feljebb előadám, nagyobb a' valószínűség a' mellett, hogy a' megyék 3 év mulva vonakodni fognak az ajánlat folytatásától, mint nem. Mert pénztelenségeket inkább érzendik, a' csekély sikert pedig nem; annyival is inkább, mert a' 3 évi csekély ajánlatból is kénytelenek valának a' szükség miatt olyakat is venni fel a' mirefordítás sorozatába, mik semmit nem árasztanak vissza: illyenek az út-és csatorna-hálózat tervére szánt 150 ezer, a' népevelés 300 ezer ftja, a' statistikai hivatal 30

ezer ftja, Mzeum és könyvtárak száz ezre és az országháza tervezett egy millió. — Én előttem olly fontos ezen egyszerű kivívási vajudás, ellenben olly visszariasztó az a' három évenkénti csatázás bizonytalansága, és ha csata vesztetnék, mindennek dugába-dölése, hogy még azon esetben is, ha az ország a' nagyszerű kölcsön eszközét és húzamos évü törlesztését teljesen mellözni kívánná is, szavazatomat mindenkor arra adnám, hogy az országos kincstár teherviselése ne diétától diétáig, hanem legalább is 12-15 évre ajánltassék meg. Ne egy pár év, hanem a' bizonyos siker kössön bennünket. Ez illik egy nemzethez, és nem alamizsna!

6or. Korszakunk az átmenetelnek, betegsből fellábadozásnak korszaka, mit telhetően megrövidíteni szükséges, ha crisist vagy recidivát előidézni nem akarunk. Jelen stádiumunk az, hogy érezzük számos hiányainkat, bajainkat; érezzük: hogy nem bírnak az ép, egészséges és szabad nemzetek normális állapotával; ezen önismeret és önérzet mibenünk egy bizonyos nemét szüli a' dolgokkall elégtelenségnek 's feszült várásnak sőt követelésnek, miknek, ha évtizedek alatt sem történik jobb, önbizalom-csökkenés, esüggedés, apathia, vagy ingerültség leendnek követkevényei. Már helyes tactica-e' illy lázas állapotot, apró, kinem elégitő, mondhatnám féleszközök használása által telhetőleg meghosszszítani?

Ezen párvonalos fejtegetésből kitétszik, hogy az évenkénti elforgácslások csak a' semminél jobbak; ellenben egy nagyszerű kölcsön, melly tőkésiket adja amazoknak rendelkezésünkre kezünkbe, rögtön segít, mert haladásunk első eszközét teljesen megadja nekünk, azonban elvet is készit elő közvetítésével. Ezért ezt mellözünk nemzeti pulyaság lenne, 's annak elarulása, hogy nagyobbserűhöz nincs tett-erőnk, kitarításunk! Folyt. F. á y A n d r á s.

X *Eszköszülhető-e' a' Tiszának a' Dunával egy csatorna általi egybekötése Pest környékén?* Folyt. Maillard, Hepe 's Balla a' fenmondottak szerint, a' homok 's agyagréteg közt gyanított szivárgó vizre számítottak, de ezen hypothesisre csatornánk ügyét a' felhozott okoknál fogva nem bizhatjuk.

Egy a' magyar akademiához benyújtott 's csatornák építéséről szóló pályamunkában egy más mód ajánlatik. Az illető pályázó tudniillik azt találta, hogy viz a' felső tartányba a' most olly nagyszerepet játszó gőzszivattyuk alkalmazása által megbírhható költséggel fölemelthetik 's ezen eszméjét azon factummal támogatja, hogy ujabb időben a' Londonban felállított új találmányu ugynevezett Cornish gőzgép, melly a' várost, a' részint házi szükségre, részint utczái tisztítására megkívántató vízzel ellátja, olly nagy hatásu legyen, hogy egy 206 1/4 löerejü gőzgép egy percz alatt 6 mil. 818,000 angol fontot emel föl egy angol láb magosságra, 's a' gép-hajtásra minden löerőre egy óra alatt nem kívánatik több köszén 2 5/100 angol fontnál. A' gépnek e' nagy hatására figyelmeztetve levén, a' tárgy iránt bővebb felvilágosítást nyerendő a' Pesten épen jelen volt William Tierney Clark urat kerestem meg, ki is, miután a' kezemnél levő adatokat 's a' csatorna létrehozását nehezítő körülményeket elibe terjesztém, első tekintetre minden előleges számvetés nélkül oda nyilatkozott, miké a' kérdéses csatornát csak az utolsó módon lehetne legcélszerűbben 's mérsékltt költséggel létrehozni. Később calculus alá vette a' gőzgép megszerzésére 's kezelésére tartozó költségeket 's annak erdvényét velem levélben volt szives közölni. Melly közlött előadásból kiténik, hogy azon akadály, melly egy a' Duna 's Tisza között Pestnél vonandó csatornaépítést nehezíti, körülbelül 1 millió pengő forinttal elhárítható; 's mivel különben más nehézségek nem forognak fen, az egész csatorna építése meggyőzhető költséggel leszen eszközölhető 's a' nemzetnek e' köz ohajtása teljesülésbe mehet. A' csatorna-építésre fordítandó egész költség tenne 5,092,000 ftot, esik egy mér földre 212,166 frt, melly számítás helyességét következőkép igazolhatni:

Minthogy az ásás mélysége általjában csak 2-3 ölet tesz és számosh, de különösen Szászországban vaspályáknál tett tapasztalás szerint, egy köböl ásása 1 öl mélységig 33 krba, a' második ölig 58 krba, harmadikig 1 frt 23 krba kerül olly módon, ha a' föld 40 ölnyre eltávolíttatik, tehát itt is, noha a' földmunka kétszégkívül olcsóbb lesz, ezen tapasztalás szolgált kulcsul azért, melly a' vontató-ut kiegyengetése is ez árba van foglalva.

Egyegy zsillip-építés — kivéven a két szélsőt a Duna s Tiszába szakadót, melyek 200,000 öszszesen 400,000 ftra tétettek, — 50,000 ftra számított. A' bourgogni csatornánál Franciaországban egy 25 öl hosszú, 17 láb széles és 8 láb esetű zsillip került 24,000 frtba. Ehez hasonló a' duna-majnai csatornánál 25,700 frtba.

A' duna-és tiszai csatorna zsillipjeinek hossza szinte csak annyi lenne, vagy kevés különbséggel több, esete 8 láb, mint a' felhozott példánál, szélessége azonban 26 — 30 láb 's így mivel a' különböző méretű zsillipek építési költségei egy állanak egymáshoz, mint a' hossz és szélesség tényei sokszorozva az eset négyesegével, látható, hogy a' felvett 50,000 ft. tapasztalás által is igazoltatik. Mi végre a' gőzszivattyukra megkívántató költséget illeti, szükség megjegyezmem, hogy William Tierney Clark ur előleges fölvetését azon felvétellel alapítá, hogy a' felső tartányba a' víz 16 láb magasságra fog emeltetni.

Közelebb és szorosab összehasonlítása után a' földemelkedésnek azonban gazdaságosabbnak találom a' csatorna felső tartányát úgy helyezni, hogy a' víz abba 25 lábnyira emeltessék, mely oknál fogva szükséges a' gőzszivattyukra 's azok kezelésire nézve a' számítás a' fölvetélhez képest módosítani; 's így 16 is a' csatorna folytonos éltetésére megkívántató víztömeget kiszámítani 's ahoz képest 20r meghatározni: hány lóerejű gőzgép lesz szükséges e' vízkellék-földözésre.

Mért adatok kimutatják, hogy a' csatorna a' baracsi pusztáig táplálékát a' Dunából venné, 's e' ponttól kezdve a' Tiszáig, tehát 59,000 öl távolságra kellene a' csatornát vízzel szivattyuzás által ellátni. Tapasztaláson épül, hogy az elpárolgás, földbeszívás 's a' zsillip-kapukoniat szivárgás következtében a' viza' csatornában naponként 1/4 hüvelyknyit apad, mely felvételt szerint lesz a' vízpárolgás, földbeszívás 'sat. által elvesztett víz naponként 516,000 köbláb, és ha naponként 30 hajó zsillipeztetik által a' felső tartányon, a' 30 hajó átszilipezésére a' zsillipeknek fen kitett méreteik szerint fogna kívántatni 2,246,400 köbláb, tehát a' mindennapi vízkellék öszszesen lesz 2,762,400. Hogy ezen vízkellék megszerzessék, a' gőzgépnek másodpercenként 32 köblábat kellene a' meghatározott magasságra emelni. A' felállítandó gőzgép nagyságának meghatározására már fent is láttuk, hogy Londonban egy 206 1/2 lóerejű gép egy perc alatt 6,818,000 angol vagy 5,520,000 bécsi fontot emel föl 1 láb magasságra, tehát 25 lábra egy másod-perc alatt $\frac{5,520,000}{60 \cdot 25} = 64 \frac{1}{2}$ köbláb vizet fog fölemelhetni; 's mivel végtére csak 32 köbláb kell másod percenként a' vízvesztéses pótlására, tehát a' gőzgép $\frac{206,5 \cdot 32}{6,45}$ vagy is körülbelül 102 lóerejű leend. Ha nagyobb biztonság végett a' gép hatását még 28 lóerővelszaporítjuk, valamint azt a' többször tisztelt angol építész ur is tevé, gépünk nagysága 130 lóerejű lesz, 's mivel kettő szükséges, mely felváltva fog működni, tehát igen bő számításal a' gépek megszerzésére 's kezelésére kívánt pénzösszeg 1,460,000 ftra fog rugni.

Fontolóra vevén, milly tetemes költségek fordítottak Angol- és Franciaországban, nevezetesen a' Canal du Midin táptavakra, vízvezető árkokra 's egyéb művekre, hogy a' csatornák táplálására megkívántató vízmennyiség biztosítva legyen, ezen summát valóban mérsékeltnek fogjuk találni. Itt pedig még megjegyzendő, mikép a' vízkelléket azon felvételtől számított, hogy naponként 30 hajó lesz a' felső tartányon átszilipezendő, mi évenként 240 napot véve, mellyen a' hajózás üzetik, esnek egy esztendőre 7200 hajó, 's ha egy hajó terhét egyre-másra 2000 mázsára tesszük (a' nagy hajók 6000 mázsát is elbirnak) lenne a' szállíthatás mennyisége 14,400,000 mázsa. Ezen szállítási mennyiség nagyobb, mint várni lehetne, annak fele is legalább kezdetben reményink kielégítésére elegendő; melly mennyiséget számításunkban alapul vevén, az 1,460,000 ftra kihozott pénzösszeg egy millióra leolvadna. Ennek száztöli 6 kamatja 60,000 ft. lévén, ezt a' csatorna visszanyerné, ha az egész szállítási béren kívül Szegedtől Pestig még minden mására 1/2 krajczár rovatnék. De tegyük, hogy csak 3,600,000 mázsa menne által évenként a' csatornán, még azon esetben sem kellene a' csatornabért minden mázsánál 1 krajczárnál többre emelni, hogy a'

szivattyukra fordított költség az építési tőkének visszatéríttessék.

Nem szenved tehát kétséget, hogy az előadott mód szerint alkotott csatorna valamint költség, úgy hasznosságára nézve a' czélnak teljesen meg fog felelni. A' vitelbér rajta csekélyebb lehetvén, mint vaspályán, főképp nyers természetű nyers szállítási-nál érdemel elsőséget, de személyszállításra nézve is kiállja lóerőre alkalmazott vaspályával a' concurrentiát, mivel, számos angol csatorna példája után, rajta olly intézkedés lehető, hogy az utazók számára különösen alkalmazandó hajók egy óra alatt 2 mföldnyi gyorsasággal haladhassanak elő, melly-nél sebesebb szállítást a' lovas vaspálya sem eszközölhet. — Feltehetni, hogy előbb-utóbb egy csatorna-ig Csongrád felé fog a' fővonalból kivétetni. Ennek hozzáépítése azon minden reményünket felülmúló esetben, ha a kereskedés élénksége miatt még egy harmadik gőzgépre lenne szükség, 1,766,000 ftra számított. Véleményem szerint ezen csatorna-ig elkerülhetlenül szükségessé fog válni, mihelyt a' máskor később szóba kerülendő debreczeni csatorna létre jő. — Pestnél a' csatorna a' város alsó végén köttetnék öszsze a' Dunával, ollyformán, hogy ha a' város érdeke kívánja, a' főcsatornából egy Pestet megkerülő ág kivételhetnék 's a' város felső részeig vezetethetnék, hol azt azonban a' Dunával közvetlen kapcsolatba hozni nem lenne szükséges. Ez igen kevés emelné nagyobbra a' csatorna-építési tőkét, de mód nélkül Pest külső városait.

Nem zárhatom be e' tárgyat, mielőtt a' tisztelt közönséget egy körülményre figyelmeztetném, mellyel e' tárgy szemléleténél találkoztam 's melly egy igen érdekes javaslattételre adott alkalmat, 's mellyet itt, minden részletesebb fejtegetést mellőzve, csak megpendíteni célozom. — Lehetne tudniillik e' csatornát malmok hajtására is czélszerűen követhetőkép használni: Képzéljük a' csatornát kész állapotjában 's a' javasolt két gőzgép mellett még egy harmadikat, mellyel a' malomhajtásra kívánt víztömeget emeltetnék a' felső tartányba. Képtelenségnek látszik első tekintetre, hogy a' gőzgépet vízemelésre akarom használni a' végett, hogy aztán a' víz által malom hajtathassék, 's ezen előadásom valóban kevés fogalmat tanusít a' végsikerről (Nutzefekt) azok előtt, kik nem tudják, hogy a' Tisza vizszine 72 láb-al fekszik alább, mint a' Dunáé, 's hogy ehhez képest, midőn a' vizet a' Duna felől 25 lábra emelem, az a' Tisza felé 25 + 72 = 97 láb esetű nyer, melly 97 láb esésnek czélszerű használatá által, a' gépezet melletti erővesztés bőven kipótolhatnék.

Eddig azon értekezésem, mellyben B. ur annyi ellenkezést lát. 'S most már kísérjük figyelemmel B. urnak azon észrevételeit, mellyekről Véber János ur, a' csatorna-társaság akkori ideiglenes jegyzője azt jegyzé meg, hogy a' k. épít. igazgatóság által a' csatorna tervére tett észrevételeket felvilágosította. A' tett ellenvételek közül B. ur, utolsó rőpiratában különösen a' következő négyet emeli ki, ugymint:

1) Folyóvízü csatorna nem divatos. — 2) Mély ásás hallatlan és drága, de kő is lehet abban (értsük a' csatorna vonalában). — 3) Vizerőre nem szabad a' vājást bízni. — 4) A' Tisza eliszapoltatnék.

Az 1ső pontnál B. ur Magyarország rónait előszámítván azt állítja, hogy ott divatosak. Nem tudom, a' tisztelt olvasó előtt tudva vannak-e azok, én jól ismerem Magyarország lapályait, de soha folyó csatornát nem láttam, de róla mit sem hallottam, 's B. ur sem idéz egyetlen egyet is, minélfogva minden bizonyossággal állíthatjuk, hogy Magyarországon a' folyócsatorna nem divatos. A' Begét roszszul szabályozott folyónak mondhatni, de nem Navigliónak, — e' szót B. urnak értelmezése szerint véve; mert hiszen az olasznál a' „Naviglio“ tágasb értelmű. De csakugyan felleli azokat Olaszországban és Hollandiában; mit mi Woltnan, Wibeking után szinte jól tudunk; de a' kérdés nem azon pont körül forog, hogy folyócsatornák vannak, hanem a' körül, hogy mikor épültek azok? tudniillik az újabb időben-e, vagy már régen? Ha az újabb időben épültek volna, akkor divatosaknak lehetne azokat mondani, de miután azok néhány századdal ezelőtt jöttek létre, t. i. akkor, midőn még a' szekrényes zsillipek feltalálva nem voltak, és mivel azóta, tudomra, egyetlen egy sem épült, igen alaposan lehetne állítani, hogy folyóvízü csatornának épít e t e s e nem divatos többé, vagy, mivel állóvízü szekrényes zsillipekkel ellátott csatorna czélszerűbb, igen alaposan azt lehetne állíta-

ni, hogy ki a' 19dik században folyóvízü csatornát hoz javaslatba, az tudományos tekintetben legalább néhány századdal hátrább kullog.

A' 2dik ellenvetésre, melly abban állott, hogy az illy mély ásások hallatlanok és drágáknak állítottak, B. ur nagyszerű példákra hivatkozik, az új világból úgy, mint a' régiből, Chinából. Ezen nagyszerű építvények idézésinél azonban azt vettem észre, hogy, a' midőn mély ásásokra vagy feltöltésekre hivatkozik, tekintetbe sem veszi a' hosszúságot, mellyben a' feltöltés vagy mély ásás történt, és így állításomat megcsonkítva adván elő, látnivaló, hogy kétségemet el nem oszlatta, hanem csak a' maga ellenvetését czáfolta meg. Tagadom tehát még most is, hogy illy nagy kiterjedésben, ugymint 8 német mérföld hosszúságban történtek volna valaha és valahol, illy mély ásások, vagy pedig feltöltések. Azután, nem elég nagy munkálatokra hivatkozni, hanem szükségkép a' költséget is meg kell érinteni, mellyek azokra fordítottak; mert akkor csakugyan ki fog sülni, hogy illy munkálatok nem 3,300,000 forintból, mint B. Naviglióját számítá, hanem igenigen sokkal nagyobb pénzösszevből kerültek ki. De a' summák említésével, ugy-e, nem akarta viszszeriasztani a' társaságot a' vállalat megkezdésétől, és az illy módni eljárást csakugyan ügyesnek kell elismernünk.

A' 3dik ellenvetésre, melly szerint az állított, hogy a' Naviglio kiképezését, vizerőre bízni nem lehetne, egy, általánosan véve, igaz állítással felel; azt mondja tudniillik, hogy, a' ki folyóvíz vizerőnek ásási hatást nem tulajdonít, az a' mindennapi tapasztalást tagadja; és ezen fogással csakugyan sikerült B. urnak megczáfolni a' fentebbi ellenvetést, ha annak ellenében képesek nem volnánk mi is, B. urnak egy más tapasztalati igazsággal szolgálni, t. i. a' következővel: a' ki folyóvíznek iszapolási tehetséget nem tulajdonít, az a' mindennapi tapasztalást tagadja, és e' tapasztalásra épült két igazságból még egy harmadik önként foly, ugymint: folyóvíz némely esetben sem nem vāj, sem nem iszapol; akkor tudniillik, midőn a' ható erő az ellenállással egyensúlyban van. Meri-e B. ur tagadni ezeket, és ha nem, mit bizonyítanak akkor mind azon általa előhozott példák annak megmutatására, hogy a' víznek vājó ereje van? Semmit. És hol állítottam én azt illy általánosságban, mint B. ur rám fogni szeretné, hogy a' víznek vājó ereje nincs? — A' Naviglióra vonatkozva ezek szavaim — *melly esetben a' víz nem 6 évnek lefolyása alatt, de százasok mulva sem tenné meg várt hatását, 's a' legjobb esetet föltételezve sem mosna egy rendetlen vad ároknál egyebet; minélfogva nem maradna egyéb hátra, mint, mivel a' csatornának illő mértékben ki-ásása meggyőzheten, sőt jobban mondvá, ki nem mondható költséget igényelne, a' talán megkesdett munkálatokat bevégszelenül 's más vállalatoknak rémképül kellene hagyni.*

Ezekből meg fog győződni a' tisztelt olvasó, hogy Beszédes ur a' 3dik ellenvetést nem úgy adta elő, a' mint az tétetett, hanem úgy, mint azt legkönnyebben czáfolhatónak vélte; 's hogy B. a' csatorna-társaság előtt a' tárgyat csak azon oldalról világosította fel, mellyről neki tetszett; melly állításomat kompetens bírák előtt kész és képes is vagyok minden perczen bebizonyítani.

Hogy pedig a' Beszédes ur Navigliójára értett ellenvetés alapos, következőkép bizonyítom: Szerinte, a' Navigliónak ástott medrea' Duna felől igen csekély eséssel van ellátva 's feneké olly magasán tartva, hogy csak középen felüli vízálláskor léphetne a' víz az ásásba. Tudva van, hogy a' folyam, nagyobb állásakor, iszapot hord, mellyet, mihelyt sebessége lankad, a' fenékre lerak. Mivel tehát, a' fenéknek igen csekély esése miatt, a' Naviglio, felső részén, igen lassú folyásu lenne, a' betérő Dunavíz iszapját torkánál fogná lerakni, és a' Navigliót betömni. Mivel továbbá a' lassú folyás miatt csak igen kis mennyiségű víz jöhetne az ásásba, annak működése a' Tisza felüli részen a' fenék mélyítésére annál sikertelenebb lenne, minél keményebb föld, például agyagföld, létezik utjában, és minél inkább alá van vetve a' Naviglio felső torkolata eliszapoltatásnak. Meg kell tudniillik fontolni, hogy a' víznek munkálata függ tömegétől és sebességétől. Minden folyó magának csak víze mennyiségéhez aránylagos kiterjedésű ágyat mos. A' Tisza vizével, például, nem lehetne Dunát, a' Körössel nem lehetne Tiszát 's a' Rákospatakot, melly nyári hónapokban alig emészt egy köb-láb vizet másodpercenként, nem lehetne Köröst mosatni;

következőleg B. ur azon csekély vízmennyiséggel, melyet, terve szerint, árka befogadhatna, nem fogna 14—16 öl széles és 10—12 láb mélységű folyó csatornába ásní, annál kevésbé pedig, ha megfontoljuk, hogy ezen egész műtétel csak körülbelül 4,320,000,000 köbláb, vagyis 20,000,000 köb-öl földnek eltakarítása által lenne eszközölhető.

Hogy kő van-e a csatorna vonalában, vagy nincs, azt csak a vizsgálat fogja megmutatni; nem is állítottam én azt, hogy van, hanem, hogy lehet, 's annyival inkább, mivel tudtam, hogy a Duna-Tisza közt, helylyel helylyel, kőrétegek fordulnak elő. 'S ki állíthatja apodictice, hogy nincs? míg azt furások kétségkivülé nem teszik. Egyébiránt, a kőstratum (réteg) csak a folyóvízű csatornára, melyet a vizerőnek kellene kivájni, lenne meggyőzőtlen akadály, az állóvízű csatornának semmit sem ártana.

A 4dik ellenvetést, hogy a vizerő általi vájás sikerülése esetére a Tisza eliszapoltatnék, egy különös okoskodással akarná megezőfolni, ugymint: *De az ellenzék is, ugymond B., midőn tagadja azon állítást, hogy vizerőre föld-vajást bízni nem lehet, ellenvetése gyöngeséget érzi, mivel a Tiszát félti eliszapoltatástól; de ez, folytatja tovább, hibás okoskodás, mert ha a vizerő nem dolgozik, miért félteti eliszapoltatástól a Tiszát? ha féltetik a Tiszát, tehát elisméretik a vizerő munkálata.* Melly okoskodásra következők az észrevételek:

Az ellenzék tagadja, 's nem hiszi, hogy a vizerőnek annyi munkálata legyen, mint B. ur attól vár, és így bizony nem is félti a Tiszát eliszapoltatástól; de ha az ellenzék meggyőződése ellenére is, Beszédes urnak képtelen hypothesisét valónak venné, akkor figyelmeztetné B. urat, hogy a Tiszába mintegy 20,000,000 köb-öl föld fog vitetni, és az által beiszapoltatni; minélfogva ajánlja B. urnak, hogy a vizerőnek munkálatait, cum grano salis, megfontolván, hagyjon fel olly felvétellel, melly sikerülte esetében is csak járos következt fogna maga után vonni, és hagyjon fel olly okoskodással, mint a fenemlített, melyet Párizspái, ha élne, argutiola sententiának fogna nevezni, és a melyet ollyformán torolhatni viszsza. Ha B. ur a vizerőnek munkálataiban, melly hol vaj, hol iszap, feltétlenül bizik 's ennélfogva hiszi, hogy a Naviglio a viz ereje által ki fog képeztetni, kérdem igen szépen: miért nem hiszi B. ur a vizerőnek másik munkálatait is, és miért nem félti a Tiszát eliszapoltatástól? Ez hibás okoskodás, egyfelől engedni a vizerőnek munkálatait, másfelől nem félteni a Tiszát eliszapoltatástól. Amde B. ur mindjárt készen áll egy expedienssel; ő a tiszai lapályokat fogja a kivájt föld tömegével, valamely általa ugyan elő nem adott, uton 's módon feliszapolni; mire az egyenes feleletünk, hogy, mintán a mystificatio ideje már lejárt, mi ezen pusztá állítása valóságáról magunkat el nem győzhetjük, hanem azt csupán argumentum ad homines-nek tartjuk. Ha pedig B. ur az elhagyandó Tiszának üres ágaira tartott számat, akkor a Szentés és Hódmező-Vásárhely alá hozandó Tiszának kiásatására kellett volna pénzösszevetet előlegezni, és annak miképeni, és mennyi költséggel eszközölhetését kielégítő adatokkal bebizonyítani; de ez nem szokása B. urnak, ő minden irományában bizodalmat, nem akarom mondani, vak hitet igényel a közönségtől; mi neki némi részben sikerült is; azt mondják azonban, „addig jár a korszó a kutra, míg eltörik“ 's „addig uszik a tők, míg elmerül.“

A' mondottképen elferdített ellenvetések czáfolatában kifáradva B. ur, érkezik az általam érintett gőzgépes csatornához olly végből, hogy annak helytelenségét megmutassa. Itt meg kell jegyezmem, mikép ezen eszme a helybeli nehézségek által idéztetett elő; ne gondolja tehát senki, hogy a szükséges éltető viznek felszivattyuzás általi megszerzése a csatornának tökéletességéhez tartozik, 's hogy én ezen, más által szóba hozott, eszmébe tán szerelmes vagyok. Én, mondom, utolsó eszköznek tartom azt, mellyhez nyulnunk kell, ha egy Pesttáján a Tisza és Duna közt építendő csatornának eszméjétől megválni nem akarunk, sőt az meggyőződésem, hogy ha az utjába eső föld nem kedvező (Balla, Hepe és Mailard szerint, kemény agyag és így alkalmas föld létezik a homok-stratum alatt), hanem olly nemű, melly a vizet átbocsátja, akkor annak létesíthetőségét csak nagy áldozattal tartom eszközölhetőnek; melly esetben nem maradna egyéb hátra, mint vas-, vagy kőntat készíteni.

Nézzük már most, mik B. ur ellenvetései. Azt

mondja: *ezzen gőzgép vagy tóból merítgetné a vizet, de itt nagy tö rücs, vagy a felső dunai csatornából. A' tő nem győzné, a Duna pedig iszapos levén iszapos víz emeltetnék a magasban fekvő csatornába is.* De hát hova lett, kérem, az a 9,000,000 köb-öl víz, melly B. urnak rendelkezésére megvolt, hiszen nem kem legföljebb 3,000,000 kell belőle. Hát ezen állítást is megbánta? no ugyan megjáróm, ha amugy könnyedén szavaira hajtok. Megvallom tehát, hogy ismerve a hely színét és B. ur állításainak súlyát, én bizony csak a Duna vízére támaszkodtam, melyet a gőzgép, megszürevé fölemelne a csatorna felső tartányába, az iszapfogó pedig lesz, mintfent előadám, a soroksári duna-ágnak egy része. Olvassa meg csak B. ur idézett Woltmanját, ott alkalmasint utasításra akad, mikép kelljen e' működésben eljárni, nevezetesen üsse fel a languedocquei csatornánál előállított segédművekről elbeszélést, onnan meg fogja látni, milly szépen szokták a zavaros vizet előbb tisztává tenni, mielőtt az a csatorna éltetésére használtatnék, és talán meg is fog győződni, hogy ezen működésre az állóvízű alakult soroksári dunaágnak egy része igen alkalmas.

Következő a' legnagyobb ellenvetés. *Rettenők tűzelő anyag, felkiált B. és óriási mű kívántatnék egy olly gépre, melly 23 mér föld hosszú, 9 öl szélességű csatornában a vizállást kellő feszítésben tartaná, az naponkint, ugymond 1510 mázsa kőszentet tüzelne fel, négy akó vízemelésre csak egy font kőszentet vére is.* Ezen állítása B. urnak oda mutat, hogy a gőzerő egészen ismeretlen előtte; ha feltevéle való volna, akkor sem gőzhajó, sem gőzkocsi, sem más akár mi néven nevezendő gőzgép fen nem állhatna a' tüzelésre igényelt nagy költség miatt; de B. itt is szerencsére tévton jár, mellyből őt igazi utra kell térítenem.

Megmutattattam, hogy egy 130 löerejű gőzgép képes 24 óra alatt 2,762,400 köbláb vizet a felső tartányba felemelni, 's hogy azon ugynevezett Cornish-enginenél, melly London városát vízzel ellátja, egy löerő óránkint csak 2 1/2 font kőszentet emészt meg; melly adatok szerint a' mi gőzgépünkre esnek naponkint 130 x 24 x 2 1/2 azaz 7800 font, vagyis 78 mázsa, tehát csak 1/3 része B. ur önkéntes fölvételének. Az évenkinti hajózás idejét 240 napra véve fel, esnek ezen időre 18,720 mázsa (B. ur, szerint 362,400 mázsa) és ennyi kőszentet egyetlen egy gőzhajó is megemészt évenkint; melly állításom valóóságáról igen könnyen meggyőződhetik B. ur, ha a' gőzhajók kazánjainak bármelly „kezelőjével“ magát érintésbe teszi. (Folyt. követc.)

A gyáralapító részvénytársaság f. é. nov. 8kán d. előtti 11 órakor ns. Pestmegye közgyűlési tere mében rendkívüli közgyűlést tartand, mellynek főtárgyai az alapszabályok módosítása 's a' hiányzó kormányzó tagok megválasztása lenének. — A' szavazni kívánó részvényes urak a' 23dik alapszabály értelmében figyelmeztetnek, hogy részvényeiket vagy szavazati meghatalmazásait az azoknak alapul szolgáló részvényekkel együtt az elnöki hivatalnál, melly e' végett gr. Pejaesevich ház 2ik emeletében az igazgatói hivatalba tétetett által, letenni 's a' kiadandó tétetvényekkel magokat november 6kánig bezárólag ellátni sziveskedjenek. Kelt Pesten, nov. 11én 1845. — A' kormányzó választvány meghagyatából Kuthy Lajos, egyesületi jegyző.

Horvátországi tartománygyűlés folytat. Ezután fölvétetett következő tartalma Sik pont: „Mivel minden joghoz azonos súlyú köteleesség tapad, ennélfogva minden törvényhatóság, mint minden — báni levél által meghívott egyes — köteles a' tartományi gyűlésre megjelenni, ha csak ez alól alapos okok mellett az elnök által nem mentetik föl; de ez engedelem is csak a' magnásokra nézve érvényes, kiknek az 1681:51 szerint személyeiket a' tartományi gyűlésen alkalmas egyed által képviselhetniök szükségéses.“ E' pont után Pozsega követe szóba hozá a' jelen nem levők követeinek szavazhatási jogát, 's ezt pártolólóg hivatkozott a' koronázás utáni 1608:1 's 1681: 51 t. czikkekre, mellyeknél fogva a' főrendieknek, ha azok ezen jogukat hitelen kimutatták, nemkülönbözvegyeiknek megengedtetik credencialistákat küldhetni mind a' magyar, mind ezen tartománygyűlésre, kiknek ott — a' felhívott t. czikke értelmében ülések és szavazatjuk van a' megyék és káptalanok után. Azon körülmény, hogy az absentisták most a' törvényhozó asztaloknál figyelembe sem vétetnek — még nem következtetheti azt, hogy szavazási joguk nem lenne, minthogy egyéb statusok is, mint például a' városok, káptalanok, kerületek via facti kivetkeztetének abból, de azért ahoz via juris igényt tartanak. A' főrendiek közönsége-

sen olly egyedet szoktak képviselőikül gyűlések-re küldeni, kik a' tett helyén polgári életre vonatkozólag másokat is képviselnek, 's jogaikat védik, kik ismereteiket és jellemüket a' nyilvános ügyek tárgyalásaikba befolyásuk által leginkább mivelik; végre, kik hogy szavazatképesek legyenek, igényli azon elv is, mellyet a' tartománygyűlés tegnapai ülése kimondott, hogy t. i. azok kell lenni, miszerint az intelligentiának minél tágasb tér engedessék működésre. Végre szónok küldőji nevében kijelenté: hogy ők a' horvát-szlavon nemzetiséget tisztelik, védik, azt örök időre sérthetetlenül akarják fenntartani 's hogy azt a' municipális testtől elválasztani soha sem engedendik; más részről pedig fentartják maguknak jövőre ama jogot, minélfogva ugy a' közönséges magyar- mint ezen tartományi gyűlésen küldöttek által tanácskozzanak azon ügyek felett, mellyek e' tartományok municipalitásával semmi összefüggésben nincsenek. — Az absentisták szavazata ellen szólt Körös követe mondván: hogy egész Európában nincs arra példa, hogy a' parlamentben egyes személyek is képviselteknek magukat; ez uton tarthatni attól is, hogy a' credencialistokkal üzérkedés, melly a' megyékben annyi rosznak kutféje — e' tartományi gyűlésekbe is át fog szivárogtatni. A' varasdi követ azon szempontból pártolá az absentisták szavazásjogát, de csak értesítő szavazásjogát, hogy ez által is nagyobb tér nyitassék az értelmiség kifejlésére. O. ügyvéd erősíté: hogy mivel a' főrendieknek joguk van személyeiket az ország- vagy tartományi gyűléseken képviseltetni, tehát következetes, hogy ezen személyek képviselők szavazatát is birjanak. Zágráb város követe magát mindenemű személyképviselet (credencialismus) ellenzőjének nyilatkozatá 's tagadá azon állítást, mintha az absentisták a' magyar országgyűlés ügyeibe valaha befolyással lettek volna; megengedi ugyan szónok, hogy bizonyos jelen nem levő magnások képviselője — Cs. mindjárt a' mult országgyűlés kezdetén beszélt, 's az absentisták ezen vélt jogát akará viszszaadományozni, de mi történt? beszéde közbeszólások által félbenszakított, sőt egy igen jeles követ még kivezetetással is fenyegette, ha felszólalásával tovább is alkalmatlankodnék. Ezen említésre B báni táblai ülnök dagályos hangon jegyzé meg: hogy érintett Csaplovics nem azért háborítottott beszédeben, mert jelen nem levő magnások képviselője volt, hanem azért, mert ő szláv levén a' szlávság jogait védelmezé; másoknak sem sikerült jobban a' szabad szólhatás, kik vele hasonló ügyben fáradoztak* és épen ezért el kell ismernünk, hogy a' magyar követeinek ez érdemben eljárásuk önkényes volt, — törvény- és jogellenes (?) azért nem tanácsos, hogy mi is utánozzuk; mások még azért sem tarták ajánlatának a' magyar országgyűlésnek e' téren példáját követni, mnt így a' sz. kir. városok követeitől is meg kellene a' szavazásjogot tagadni, minthogy ezek is a' magyar diétán — szoros értelemben véve a' szót — csak értesítőleg szavazhatnak. Több szónok nyilatkozata után végre az elnök kimondá a' többség akaratát határozatkép: absentisták megjelenhetnek a' tartományok tartományi gyűlésén, de ott csak értesítő vokással birandnak; ez uttal határozatlag kimondatott az is, hogy jelen nem levő magnás ezentel csak olly egyed által képviselhetetik, ki vagy közhivatalban van, vagy okleveles jogtudós.

Ezen határozat után fölvétetett a' rendezés 9ik pontja, mellynek értelme következő: Azok, kik a' gyűlésre rendelt helyen kitűzött időben mint képviselők megjelennek, kötelesek megbízó-leveleiket az elnöknek átadni, ki azokat átvevén 's megtekintvén 'stb. 'stb. (itt következnek az ülési sorozatjegyzéke, melly a' tartományi gyűlésre meghívott tagok közt megtartandó leszen a' tanácskozási tereben). Ez alkalommal a' zágrabi püspöknek ezen ülés-sorozatára nézve két megjegyzése volt, mit szónok kijelentése szerint annál kellemetlenebbül tesz, mert e' miatt soktul nagyra vágyás és türelmetlenséggről fog vádolhatni, holott szíve mind két tulajdonságtól idegen. Eddig minden tartományi gyűlésen szokás volt a' tanácskozó asztal felső végén az elnökség számára készített helyen a' bánok mellé ültetni a' zágrabi püspököt is; melly eset nemcsak százados szokásnak alapszik, hanem be is van a' regnicolaris oklevelekbe írva; így például ezen tisztet helyegy 1726-ban kelt kir. rendelvény szerint egyenesen a' zágrabi püspöknek adatik, sőt mi több, ezen szokás e-

*) Minő bal ráfogás! Szerk.

gyenesen a magyar-horvát alkotmány szellemében gyökerezik, mert, miután az törvényhozóink vallási kegyelettel buzdították az egyházi rendnek a világi felett elsőséget adtak — önként következnek, hogy közönséges gyűléseiben ezek számára tartattak fen az első ülési helyek is. Igy láthatni ezt a magyar országgyűlésen, s más szomszéd tartományokban is, hol — ha bizonyos tárgyban az ország rendjei összehívhatnak s a trón előtt megjelennek, ennek jobbját a praelatosok foglalják el, az ellenkező részen pedig az ország nádora s egyéb világi méltóságok állapodnak meg. A magnási táblánál pedig, ha a nádor nem kir. herceg, vagy ha a primás is az uralkodó család tagja, akkor mindketten az asztal elnöki helyén foglalnak helyet, épen úgy, mint eddig ezen tartománygyűlésen a bán és zágrábi püspök tevék. Ezen forrásból magyarázható több kir. leiratnak, de kivált az 1699ben keltnek azon kitétele, melyben a bán és zágrábi püspök e tartományok fő oszlopainak (praecipuae regni columnae) nevezetnek; a főpap kívánsága tehát oda járul, hogy ezen ősi szokás a zágrábi püspök ülésére nézve tovább is épségben hagyassék, s ne téessék a második asztal fejéhez, miként a küldöttség véleményé. Második észrevétele nevezett szónoknak a görög n. e. püspököknek ülésére vonatkozik, előterjesztvén, mikép a nemesi jogok, melyeket a törvény a clerusnak tulajdonít — egyedül a kath. papságra terjeszkednek s folyvást is ez értelemben gyakoroltattak; hasonlólag tagadhatlan marad, hogy azon kitűnő kiváltságok s némely főbb méltóságok használása, melyekkel törvényink a praelatosokat eláraszták, egyedül csak a kath. praelatosokra ruházhatók: ez okból szónok kijelenteni kívánja, hogy — habár az 1792: 10dik t. cz. a g. n. e. püspökök a főrendi táblánál szavazatképesekké tette is, azért üléseiket még sem a kath. püspökök közt nyerek, hanem a nádor háta mögött egy külön asztalhoz szorítottak: ehhez ragaszkodva szónok indítványozza: hogy a karloviczi metropolita-érsek, s a g. n. e. püspökök számára itt is a bán háta mögött külön asztal állítsassék, hasonló ahoz, melyre a báni tábla tagjai ülészednek. Szónok ezen külön ülésre nézve megemlíti, hogy a kath. érsekek is hasonlóval tiszteltetnek meg, ha bibornoki méltóságra emeltetnek. A zágrábi püspöknek az ülési rendre tett indítványa ellen Szerém követe szólalt fel s küldőji nevében határozatképp kimondatni kívánta: hogy mivel a két országban kath. érsek nincs, tehát az elnökbán melletti jobb oldalról ülésel a karloviczi érsek tiszteltessék meg, a zágrábi püspök pedig baloldali hellyel elégtessék ki; a többi püspök pedig nem tekintve vallás-különbségre azon sorozatban foglaljon helyet, melyben püspöki méltóságukat nyerek. Karolyváros követe hasonló értelemben nyilatkozott, nem látván a kath. és a görög n. e. püspökök közt semmi különbséget, minthogy mindegyik felugyanazon polgári jogokat élvezi, ennél fogva a karloviczi érsek a bán melletti első hellyel ajándékozandó meg, hacsak a zágrábi püspök egyszersmind báni helytartó nem leend. — Az indítvány mellett fölkel Zagráb város követe, és K. J. szláv tudós, ki a kérdést historiai szempontból felvilágosítani szükségesnek látta. „Sajnálattal nélkülözzük mi — ugymond szónok — mind a karloviczi érseket, mind pedig a g. n. e. egyház többi püspökeit, kik tartományi gyűléseken azért nem jelennek meg, mert itt számukra ülés nincs; már korábbi századokban versenygés volt a bán melletti első hely fölött a zágrábi püspök, és a báni helyettes közt. Igy 1726ban az akkori báni helyettes gr. Draskovich János elfoglalta az elnökség melletti első helyet, miokért a zágrábi püspök azon gyűlésen nem jelent meg állítván: miszerint ezen ülőhely ősi szokás szerint is őt illeti. A Rendek ez érdemben legfelsőbb helyre felírtak, honnan leirat érkezett s a kérdéses helyet a zágrábi püspöknek — mint ezen országok primásának adati rendelé; minthogy a spalatói érsek, ki régi időkben Dalmát- és Horvátország primása volt, Dalmátiának elszakításával szinte elvonatott ez országtól, helyébe 1693ban ezen országok primásává a zágrábi püspök nevezetett; e czimrel olvashatni őt azon évi, valamint az 1700ki jegyzőkönyvekben is; a kérdés alá vett első hely tehát nemcsak akkor tulajdona a zágrábi püspöknek, ha ez báni helyettes — mely méltósággal gyakran világiak is tiszteltetnek meg, hanem mindenkor, mert ő e tartományok primása, mely őt elsőjogot mi schogy sem ejthetjük el. Mivel azonban a görög n. e. vallás az 1790:

27 t. cz. értelmében vallásának szabad gyakorlatát kieszközlé, s követőji minden hivatalra képeseknek nyilatkoztattak s mivel az 1792: 10. törvény a metropolitának épen úgy, mint a többi püspöknek — szavazásjogot is ad: ennél fogva szónok igazságos s méltányosnak tartja, hogy a metropolita a bán bal felén foglaljon helyet, a többi g. n. e. püspök pedig minden különbség nélkül foglaljon helyet a kath. püspökök közt azon sorozatban, a mint püspökökké szenteltettek. Ezt az eszélyesség épen úgy ajánlja, mint a jogszerűség, minthogy hazánk lakosinak fele a nem egyesült hitelvet követi s bizonyossággal nem határozhatni meg: melyik ösibb régből a két vallás közül hazánkban. A zágrábi püspök mind a mellett a bán jobb felén foglaljon széket, nemcsak mint báni helyettes, hanem — mint Horvátország primása s e tekintetből szónok még ezen tartományi gyűlésről felírást indítványozó felségének az iránti megkerítésére: hogy a zágrábi püspököt ezen országok primási méltóságára emelje. „Ezen indítvány hangos, s mivel a turopolyaiak nem voltak jelen — általános tetszésre talált. — Majd belgrádi püspök s auránai perjel emelt szót a zágrábi püspök indítványa mellett, a kath. vallást — mint alkotmányunk alapjelmét rajzolván, mely törvénykönyveink első lapjain azonnal feltalálható s alkotmányos életünk minden idegein átsugárzik annyira, hogy teljes következtetéssel állíthatni: mikép alkotmányos szabadságunk egyenesen a katolicizmusban gyökerezik; nem tanácsos tehát azt bármi kis kérdésben is háttérbe szorítani. Mi pedig szónokot magát — mint auránai perjelt, és püspököt illeti, ide vonatkozólag kívánja: hogy neki és minden utódinak, ha azok egyszersmind püspökök leendenek, a többi püspök közt adassék hely. Mi ezen szót: c z i m z e t e s p ü s p ö k i l l e t i, erre megjegyzi: hogy minden püspök címzetes, minthogy fölszenteltetések e vagy ama címzet nyere, e szempontról tehát köztük mi különbség sem lehet, így például szónok épen úgy szenteltetett püspökké, mint a zágrábi püspök, épen egy erősített meg a szent atyától, úgy hangzik püspöki oklevele, s épen egy megvan püspöksége, mint bármelyiknek; a különbség csak az, hogy megvételét hitetlenek bírják, mely ha hívők kezeire kerül, akkor püspöki széket ugyanott tetleg foglalandja el. Ez okból kéri a rendeket, hogy azon ülési hely, mely számára fentartott a magyar országgyűlésen, itt ne tagadtassék meg; hogy pedig a karloviczi metropolita a bán bal felén üljön, abban szónok semmi aesthetikai izlést nem lát, mert így az elnök két püspök közé lenne szorítva épen úgy, a mint az egyházi szertartásnál szokás; szónok tehát ennek kikérülése végett a karloviczi érsek s a többi g. n. e. püspökök számára a bán háta mögött külön asztalt javasol emeltetni. Ezen nézetben volt a zengi püspök s más polgári szónokok is; ellenben a törvényhatóságok többsége a küldöttség javaslatát akará fentartani, nevezetesen az asztalok fő helyein a bántól jobb félre a zágrábi püspök, balról a karloviczi érsek; azon asztalnál, melynek elején a zágrábi püspök ül, ennek jobbjáról lefelé a kath. és g. n. e. megyés püspökök üljenek, azután pedig a címzetesek. Ezen pont hosszas vitatkozás után határozattá is lön. A címzetes püspökök után ülnek az auránai perjel, ez után az ország alkaptánya, utána a magnások s ezek után a kaptalok követei; ezek után következnek a zágrábi akadémia küldöttje. Itt kérdés támadt arról: vajjon a gymnasiumbeli professorok választhatnak e akademiái követekké? mert ha igen, akkor az ország egyéb gymnasiumainak tanítóji is befolyással lehetnek a választásra. Sok szónok így akará, de többen ellenzék e szerföltötti kiterjesztést, különösen Veröcze követe félelmét nyilatkoztatá a miatt, hogy ez uton rövid idő alatt franciscanus követeket is szemlélnének e termekben; mivel tovább már a 6ik pont alatt határozott, hogy az akadémia küldöttje a tanítók titkos szavazásával választassék: már ezen határozat magában foglalja a feltételt is, hogy csak az együttülő három tankarbeli tanítók léphetnek föl jelöltekül. Az elnökség baloldalán ülni fognak a megyei főispánok és a fiemei kormányzó, azon sorozatban, mint e méltóságokra kinevezettek, kik közt az itélőnek is adatik hely, hogy az elnökséghez közelebb essék; majd a megyei főispánok követeinek; utánok a kerületi tábla, karolyvárosi és fiemei törvényszékek elnökei; ezek után a hat megye követei a. b. c. sorozatban s végre a turopolyai gróf. Hosszabb vitát támasztott azon kérdés: vajjon Fiume és Buccari kerületek követei

a városi küldöttek előtt üljenek-e? Buccari kerület jeles szónokának sikerült mégis némi erőködés után a kérdést a kerületek részire dönteni el; a turopolyai gróf után t. i. Fiume és Buccari kerületek képviselői fognak ülni, ezek után a városi követek követk. renddel: Zagráb, Varasd, Körös, Kaproncza, Zeng, Pozsega, Karolyváros, Eszék. Az elnökség háta mögött a báni tábla számára külön asztal fog emeltetni. Az elnökség előtt a két nagy asztal közti téren külön asztalnál középről a kir. ügyész, két szélén pedig a napló szerkesztője fognak ülni. Végre most támasztott a legnehezebb kérdés: hol fognak ülni azon megyei követek, kik csak értesítő vokssal bírnak s hol ismét a jelen nem levőknek küldöttje? Ezek irányában némelyek akarák, hogy mivel csak értesítőleg szólhatnak, a korlátokon belül pedig csak a határozottan szavazók foglalhatnak helyet — korlátokon kívül álljanak; mások mint Varasdmegye követe, ezt nem találák megegyeztethetőnek azon hivatalal, melyre választattak, s azon méltósággal, mely sajátja az őket küldő megyének, azért akarák, hogy számukra tartassanak fel azon helyek, melyeket a rendezéssel foglalkozó küldöttség a kir. kamarásoknak és tanácsosoknak kijelölt, kiket azonban e tartományi ülés meghívandó tagjai sorából kizárt; ezen vélemény heves ellenzésre talált s hosszas vita után abban állapodtak meg a rendek, hogy a már elfogadott asztalok mellé mind két felől még egy állítsassék, melyek egyikét a megyei tiszteletbeli küldöttek foglalandják el, másikat pedig a jelen nem levők képviselője. Ezzel a 9ik pont feletti tárgyalások befejeztettek s azonnal olvastatt a 10ik pont: „Mindenkinek tetszésére hagyatik a tartománygyűlésen vagy latinul adni elő véleményét, mely nyelv ezentul is ez országokban diplomatikai nyelvnek tekintetik, vagy hazai nyelven értetni magát, mindenestre szem előtt tartva azon tiszteletet, mit a helyszentsége s a testület méltósága kíván. 11ik pont: „Mind, ki a tartományi gyűlésre meghivatik, salvus conductust élvez. 12dik pont: „Annak megtudására: vajjon a báni levél által meghívottak megjelentek és teljes számban: a küldöttség szükségesnek látja a meghívottak, s megjelentek névjegyzékét átviszani, mely czélra az elnök mindjárt a gyűlés elején választványt nevez, melynek kötelessége leend még azon gyűlésfolyam alatt eljárásáról tenni jelentést. E három pont minden változtatás nélkül elfogadott. Folyt.

Budapesti napló. (Nov. 6kán). A fővárosi élvekeresőket megszánta a természet; a fagyaldákat t. i. mind ledöntette s ezek helyett saját koblében egy sokkal nagyobb pazardúsat állított fel; de a czél itt is el van tévesztve, mert kik nyáron által tikkadozva fagyaldát keresetek, most meleg szobákba menekülnek, ellenben kik a hűst nyáron nélkülözték, most folyton dideregnek. — Pest disze s egyszersmind ipari virágzására nézve örvendtes üjdonsággal szolgál, hogy a Szervita-atyák mostani kolostora a szerzetnek adandó kárpótlás mellett ipartanodává fog változtatni, a mellette levő kert pedig díszterré alakíttatni. A Leopold- s illetőleg Terézia-városi népszaporodás tekintetéből az imént említett atyák számára alkalmasint új egyház és valamelyik végén lak fog építtetni, miszerint a lelkészkedés is rájuk ruháztatik, hogy ez által a népek vallásiakban ellátatása sikeresbítettessék. A kis ujtér pedig igen alkalmas lesz arra, hogy rá hazánk valamely nagy fiának emlékoszlopát emeljünk. — Bizonyos lapok telvék azon örömhírrrel, miszerint a „vastuskóféle vendéglőhöz egy ny a l á n k s á g - t e r e m fog esatoltatni, melyben mindenféle bolti csemegék lesznek kaphatók s e miatt büszkén hasonlítgatják Pestünket más világszerű fővárosokhoz. Ok különben is féltik egymástól a csemegét, mert folyvást pórtatvarkodnak; — de mi abban valami nagyszerűt épen nem látunk, hogy cukrászokon kívül mások is kecsesgétik inyeinket. — Magyarodásunk az ő Budára is hatlassankint; azon hírt rebesgetik ugyanis, miszerint a várszínházban jövő télen által színházunk tagjai hetenkint két előadást fognak tartani; mi a polgárvilágra nem kevésbé hasznos, mint nemzetiségünkre nézve méltányos leendő. — Esemélánczolatlan megemlíjük, hogy Czakó, Kalmár és tengerész-e Budán nem nagy szerencsével járt; s az eredeti szerzője az igen rossz fordítás ellen ovólag nyilatkozni kényszerült; valóban szomorú dolog, ha irodalmunk jeles termékei mindenkor olly szerencsétlen ki- vagy elfordításra talál- nak. — Nemzeti színpadunkon ellenben öröm tapasztalni mi széphaladás történet naponkint. Rövid időn „Hunyady László“, „Ármány és szerelem“ s legujabban kétszer „Bánk bán“ olly művészi jelességgel adtak, miszerint nemcsak a nézőhelyek folyvást zsúfolva lőnek, hanem ez által intézetünk ügye is sok szerencsével mozdított elő, s ha így halad, alapos a remény, miszerint ez által a nemzeti olem minden jövővény fölött túlhatand. Lendvay Bánk báni jutalmas szereplése után néhány barátitól két ezüst gyertyatartót kapott ajándékkul s jelöl annak, hogy miként a tartóba helyezett gyertya termekben, úgy világozjon a magyar színész országunkban. — A hangversenyek egymásra s kisebb nagyobb szerencsével adat-

nak; csak a minden verseny legjobbika, t. i. az élelem-olcsóság nem igen akar lábra kapni. Azonban hír szerint — noha mi tamáskodunk iránta, mint a 19dik századi hallatlan csuda iránt — hogy mészárosaink ön jószántukból le akarják a husárt szállítani; mi élelem-olcsóságra nézve sem maradna üdves következők nélkül. — Irodalmi vállalatokban sincs hiány; alig közlünk tudósítást a 'Tudomány és irodalomról' (mellynek mellesleg említve, mint halljuk, nem csupán száraz kritika leendő tárgya; ismét új kritikai vállalatról értesülünk, miszerint Dessewffy Emil gr. alapos bírálatokat ívenként hétfenként fogadjunk szándékozik jutalmazni. Ez reméljük nem kis sürgést okozand azok közt, kik csupán tollalkból élnek. — Az újhid-körösi munkálatok derekasan folynak; a második zárját már a hidpálya magasságáig emelkedett, a 3dik pedig több láb magasságnyra, jövő évben már a kapuivak építéséhez fognak, s így nem messze van az idő, hogy Budapest láncz által egyesüljön. — A vaspályánál megnyitattik; rülményara mutat, hogy még az idén Palotái megnyitattik; a Pestől Vácig kívántató 32 ezer mázsa sin közül ugyan még csak 14 ezer érkezett meg; azonban a többi 18 ezret is várják e hetekben. A mozgonyokat folyvást sok százan bámulják; s az ezek által előidézett gyors munkán van is mit bámolni. — A ködös idő már most majd félnaponként annyira vesztegelteti a gőzhajózást, miszerint a gőzhajók két három nappal is később érkeznek rendeltetésük helyére. — A furdés ezután olcsóbb lesz, mert a nm. k. kamara is furdóházat szándékozik építtetni; mely a császárfürdővel kényelem és gyógyhatásra versenyezni fog. — Hazai tengerészetünket illetőleg, miután már is többen vállalkoztak ifjaink közül e veszteljes dicső pályára, nem lesz érdektelen tudatunk; miszerint Fiumében az e tárgybéli tanfolyam két évig szokott tartani; a nővendékek előleg jártasnak kell lenni rajzolás, földleírás, természettan, számtan-és mennyiségtanban (algebra) s az első és második év közt némi időt tengeren kell tölteni. Azok, kik az elemi iskolákat s bölcsészeti elvégezték, 6-8 hónap alatt megszerezhetik a szükséges tudományt. Reményteljesen várjuk az időt, midőn valahára tengerészetértő sarjadéka lesz a magyarnak, mely által egy új szép hivatalpálya nyílik meg a nemzeti szorgalomnak.

Franciaország.

Minő előlépéseket tön korunkban a hajózás, többi közt kitetszik Ferriére le Bayer francia követségi titoknak ez évi hivatalos utazásából, ki a chinai-francia kereskedési szerződést udvara jóváhagyása alá terjesztendősül oct. közepén hagyá el Macaot s november elejére Párisba várattik; mi ha szerencsésen megtörténik, akkor ő — mi eddig nem tapasztaltatott — 1844. évi novembertől egész 1845. év novembereig kétszer járta meg Chinát, kétszer Indiát, s mindannyiszor Páris. — Orleans hg. lovaszobra oct. 14kén érkezett Algirba felállítási helyére; ünnepélyes lelepleztetése azonban későbbre halasztatott s hihetőleg valamely újabb diadallal kapcsolatik össze. — A kamrák több tagjai Algirba utaztak azon adatok beszerzése végett, melyekre szükségök leend a kormány mellett, és ellen, midőn ezen gyarmat népesítése kerüend szőnyegre. Odilon Barrot Corsica szigetén tön politikai látogatást. Ajaccioiban az ellenzék tagjai fényes lakomát rendeztek számára, mely alkalomkor az ünnepelt buzdító beszéddel villanyozta át pártja embereit: „En — mond szónok — érdekből szeretem Corsicát, ezentul pedig okosan számító hajlamból fogok hozzá ragaszkodni. Igen, mert látom, miként ti az egykor gyenge nép a

szabadság harcaiban megerősödtek, mellynek diadalai annyi dicsőséget árasztának az egész világra. Köztetek született ama nagy férfiú, kinek nagyszerű hivatásától mi sem hiányzott, mint kissé több bizodalom azon nép iránt, mellynek dicsősége egyedül óvala. Néhány lépésre e laktól, mellyben a nevezett nagy ember gyermeki bölcsőjét ringaták, felizgatva azon dicseljes emlékektől, mellyek ezen falakhoz tapadnak, vajjon lehet-e a hazafui kebleket zártan tartani ama mély fájdalom előtt, melly szülemlik e nagyszerű emlékeknek a mostan történetkei összehasonlításából? Engedjék meg uraim, hogy ne hijam fel országunkat felelősségre azon kisebbitési politikáért, mellyet néhány üzér s egy kormány gyakorlatba vőnek azon lelkesedés kijátszására, melly a legdicsőbb nemzetet forradalomra ébreszté. Nem! az nem Franciaországé, ők kifosztják ezt, de nem kormányozzák (viharos tetszés.) Mint látom, s miként köztetek tapasztalom, ezt minden férfi tudja, ki hazája ügyeivel foglalkozik, minthogy ezt tudnia kötelessége is. Vagy legközelebbi alkalommal kitőlelőleg nem úgy beszéltek-e felőletek, mint külföldiek? Azon rossz érzés, melly e tárgy miatt önköt ellepi, meglepett bennünket padainkon már akkor, midőn a rágalom kimondatott. Ti a külföld emberei! vagy széles Franciaországban ki járult több áldozattal, bajnokibb részvétellel a nemzet függetlensége kivívásához s a közönséges hazának nagyságrai emeltetéséhez, mint Corsica polgárai? Hol lehetni corsicai családot, melly e szent ügy kivívására nem küldé hőst, vagy nem számíta martyrt, ki vétért a forradalom zászlóji alatt ontá? Vagy nem hajdani szép dicsőségünk romjaival vétetem-e itt körül, s olly nevekkel, mellyek polgári és harci diadalminknál említettlenül nem hagyhattak? Uraim! hasonl-éretünk önköt iránt végtelen, önköt megérdemlik ezt. Sokat tett már Franciaország önköt, de még sok tennivalója van hátra. Ha önköt tartományának szép és tágas öble felé közelg a hajó, mellyet a mester-ség meg is erősített, melly csak néhány mföld távolságra esik Toulontól, fekszik Olasz-Spanyolországok és Afrika közt s baj esetében könnyű és alkalmas tanyája az összes tengeri erőnek, önköt támad azon kérdés: vajjon lehet-e kormány önmaga irányában annyira ellenséges indulatu, hogy e kikötőt tengeri intézeteinek legerősibbé változtatni késkednék? De uraim! Franciaország e szigetre edvénytelenül halmozná fel kincseit, mert a panaszos népszakadások minden áldozatit gyümölestelenné tennék. Igen, nyíltsággal vallom meg, miként önköt belső viszárgasáikkal igenis elfoglaltatvak, pedig ilyen politika mindenütt lealázó, veszedelmes! (Halljátok ezt magyar vármegyék?) E szigeten pedig illy politika, mondhatni, valódi bűn. Mellőzzétek ezen ősi gyűlölséget, felejtsetek el a megrögzött s ugyszólván örökült ellenségeskedést; egyesüljétek valódi szabadság feltétele alatt a közjóra s illy helyzetben meghusitjátok a kormány izgatását, melly nem szégyenel romlást hirdetni s a véleményi béke

alatt a gyakorlatot elméletté érlelni. Ezen beszéd Corsica általános népségében olly benyomást tön, hogy midőn az ellenzék nagy követ Suacellan, Caaron, Grosseton, és Gruturan, Zivano-felé utazott, a nép mindenütt nemzeti öltönyében sietett a hegyekről, kört képezve üdvözölni a dicső vendéget, s lövésekkel fogadni. Ugyanilly szertartással fogadtattott Olivese, Argiusta, Moca, Olmeta s más helységekben. Ezen körutazásból ismét Ajaccio-felé tért vissza, hol ez alkalommal a munkás néposztály tisztelé őt meg lakomával. — Abdelkader a közelgő francia új hadi erőnek megfelelésre magát elégtelennek találván, Marocoba vonult, hol a telet töltendi s újabb erőt gyűjt, mellyel a beálló tavaszkor minden francziát kiparancsoljon Algirból.

Spanyolország.

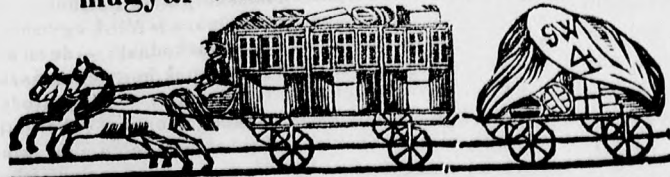
Madrid oct. 16án: Épen most hirdették ki az újabb kinevezéseket némi udvari tiszteletbeli hivatalokra s más polgári és katonai méltóságokra; a kinevezetési szerencse majd mind olyat ért, kik a királynőnek baski utaztában kísérői voltak; ez által néhányat lekötöleztet ugyan az udvar maga iránt, de a közvéleményt még inkább felingerlé politikája ellen; nem kis mértékben idegenítették el a tartományok az által is, hogy Izabella királynő közelebbi körutjában sehol és semmit sem osztogatott jótékony vagy más közhasznú intézetekre, mi leginkább a vendég francia hercegek magok viselőiből feltűnő, kik semmi jóczélu intézetet nem hagytak el a nélkül, hogy irántai részvétőket adakozással tanúsították volna. A királyok tanácsosai félreismérik azon felelősséget, melly rájuk nehezül, midőn egykedvűleg elhanyagolják uralkodójok irányában az eszközöket használni, mellyek által ez népe halálját örökítheti számára; innét a madridi levelező következteti: hogy a királynők jövő évi körutazásaikban az ideizhez hasonló fogadtatást aligha fognak tapasztalni. — Oct. 15én mult el négy éve Diego Leon agyonlövésének; az érette tartott engesztelő áldozaton jelen volt a királynő egész udvarostul s igen sok főrangu személy. Diego fia, ki lovagiaság s értelmi tekintetben épen nem ér atyja nyomdokiba, a királyi udv. kamarások sorába igtatattott. Spanyolország schweizi követe d. Luis Lopez de la Torre Aylon a kir. tanácsba hivatott vissza, helyét a spanyol udvar nap o ly i képviselője foglalandja el, ki mindedig szorgos eréllyel dolgozik Izabella királynőnek a Trapani gróffali eljegyzetésén, még pedig, az említett követ úr hiedelme szerint nem minden remény nélkül. — A spanyol vámtörvények nem sokára változtatást szenvednek, mivel azok tökéletlensége tanúsítására erős adatul szolgál az itt-ott elfogott s letartóztatott csempészek száma, melly 10 ezerre rug, s kiket bűnhesztésök ideje alatt közpénztárból kell táplálni. Madrid falai közé naponként újabb hadosztályok érkeznek, úgy, hogy már a belső városrészen az őrkatonaság száma 16 ezerre megy.

89dik szám.

ÉRTESÍTŐ.

1845.

Hetedik részletfizetés a pozsony-nagyszombati első magyar vasut-vállalat elsőégi részvényeitől.

Nevezett vállalat igazgató-sága a hetedik részletfizetés be-szedetését —

100tul 10, vagy is egyegy részvenytől 20 pengő forintjával — elhatázza, s határnapul

1845ki december 1jét tűzé ki.

Ezen határnap után történendő fizetésekre nézve késkedési kamat felében alapszabályilag 6% állapittatik meg; hapedig valamely tartozás a vég-határnapig vagyis

1846ki február 1jeig

le nem rovatnék, ekor az illető részvény kitöröltetik a társaság könyveiből s a már előbb tett fizetések a társaság tulajdonául fognak tekintetni.

Részletfizetéseket tehetni Pozsonyban a vállalat középponti hivatalánál, vagy Bécsben, a cs. szabaditokos éjszaki vaspálya pénztáránál.

Kelt Pozsonyban, oct. 22kén 1845. A pozsony nagyszombati első magyar vasutvállalat részéről
Kohlmann H. titoknak. Kampfnüller Ferenc igazgató. Neubauer Pál igazgató.

3-3

Hirdetvény.
A nagyméltóságú magyar kir. udv. kincstár rendelése következtében közbírré tétetik: hogy miután — a bácsi kir. Ferenc csatornának első mérnöke ugyanazon csatornának meghoszsabbítási munkálatainál tökéletesen elfoglaltatva és azért a már létező csatorna körüli rendszeres hivatalbeli működéseitől fölmentve levén — annak helyébe azon csatornának Monostorszeztől Kuláig terjedő vonala fölötti felügyelésére és a többi ezen vonalt illető tiszti munkálat bevezetésére az érintett csatorna-meg-hoszsabbítási munkálatok teljes bevé-

geztéig egy ideigleni mérnök felállítása 500 pengő forintnyi évenkénti fizetéssel és írószerekre 8 pengő forintnyi összeggel felsőbb helyen helyben hagyva vagyon — kik ezen állomásra alkalmaztatni kívánnak, ebeli keifőleg ellátott folya-modvényaikat legfeljebb folyó évi december hó 16dikáig a nagym. magyar kir. udvari kincstárnak benyújtani s azokban magokat valamint elmebeli tehetségeik, mérnöki kiképezetéseik, ugy eddig tett szolgálataik s az e tájon divatozó nyelvekbeni jártasságuk iránt igazolni ezennel felszólittatnak. 1-3

† **Gyümölcsfa-eladás.** Főmélt. herczeg Batthyányi Fülöp ur enyingi urodalmi udvar-kertje gyümölcsfa-iskolájából — Veszprém megyében — 500 faj alma, 300 faj körtvély, 90 faj cseresznye és megfák, darabja 10-20 pengő krajczárért eladandók.

† **Nyilvános hála.** Alulirt mult 1841ki majushban térimés toroklobba esvén szavamat egészen elvesztettem, s illy állapotban lobos bajomból ugyan kigyógyítottam, de szavamat műtétek s orvoslás által vissza nem nyerhettem, mig f. é. sept 24kén t. K i k o Károly orvostanár ur által gyógyítás alá véve, nem egészen két héti — előbb ércz-később galván-delejzeti gyógmóddal némaságotól tökéletesen feloldattam, miért is nevezett orvostanár urnak legforróbb hálámát ezennel nyilvánosan jelenteni édes kötelességemnek tartom. H i c k e l T e r e z, pesti varrónó.